

A CEZÁREAI FOGOLY

Irta Ijjas Antal

Prológus: A hajók elé, amelyek Keletnek haladva el Ciprus vizeit dél felé haladnak el az ázsiai part mellett, vakító féhéren az égbe metsző városokat rak ki a szárazföld, forrón sugárzó házakkal szürke mészkőgerinceken, a hegyek mögül a sivatag mint valami rengeteg oroszlánszáj lehellete okádja elő izzását, a napfélkelte utáni harmadik órában már olomszínű a nappal, a naplemente pedig egészen sivatagi, — vörhenyes csik marad köröskörül az ég alján és megéreztet valamit Ázsia isteneinek emésztő hatalmából. Először Szidont éri a hajó, majd Tiruszt és a kicsiny Ptolemaiszt, elhalad a Karmel hegyének a tengerbe dőlő irtózatos bikafeje mellett és azután — még szürkébben sugárzó mészhegyek, még sárgább ég, még sivatagibb napnyugta — eléri zöld kertjei között a fehér Cezáreát.

Kisázsia és Egyiptom között majdnem pontosan Cezárea rakodópártja a félút. A tengerben zajgó mólók mindkét oldalán lapos hasukkal a kavicsstorlaszokra futtatott teherhajók farának gerendáin foszlik tajtékrongyokká a hömpölygő víz-sáncok ostroma; a kikötő tereinek lépcsőzetes vizes kósíkjai körül raktárházak, rabszolgaszállások, tengerész- és utasfogadók és apró Asztarté-templomok; a partraszállót ime e föld istennője köszönti, mert ezen a hosszú partsávon őt imádják, az asszonyi hűsdémonát, sokemlőjű, meztelen, bíborrafestett szobraiban, mintegy önnön rőt fényében. A várost Nagy Heródes még modern római városnak építtette az elvéhédtt Kelet e táján, saját parti székvarosául és a római Helytartó székhelyül, s maradtak is római negyedei, de az átépítése óta eltelt hatvan év alatt Kelet befonta a maga lebirhatatlan, vad életerejével: a Jeruzsálem felé kanyarodó út torkolata körül a zsidónegyed ablaktalan, kanyargó, tördelt síkatorai égnek a napfényben, — a piactér és a bazár körül a sziriaiak halványkékre meszelt utcái, — sötétvérű ázsiai görögök szakállas, fekete, vad arca a műhelyekben és a nagykereskedések irodáiban, — a Nilus mellől idáig hatolt föl Egyiptom illette: kék és arany festékkel megvont szemöldökű lányok és borotváltfejű, sárga egyiptomi papok vonszolták keskeny árnyékukat az utcákon, — a külvárosokban beépítetlenül maradt telkeken pedig a Jordánon túli vidék tűz- és homoktengeréből idáig csavargott kivert és züllött arabok húzták meg magukat esikos, apró sivatagi sátraik alatt. A római utcákon és a görög épületek között ott nyüzsgött a tenger és az ideérő karavántak Ázsiája.

... De ebben az évszakban hajnalonta már könnyű kékes pára maradt a város és a hegyek közti síkföld nyaraló- és gyümölcskertjeinek dús lombtömegei között és a nedves konyhakertekben,

amelyek fölött a babiloni kertészek nagy vízemelő-kerekei emelkedtek. Az éjszakai órákban néha köd is jött. Az éjféli égbolton már a nyárvég csillagai ragyogtak.

1. Lukácsnak, a görögnek, cezárcai följegyzéseiből: „*Félix Helytartó... Pált fogságban hagyta... A századosnak azonban megparancsolta, hogy tartsa őt őrizetben, hagyja nyugton és ne akadályozzon meg senkit övéi közül, hogy szolgálatára legyen...*“ (Apostolok Cselekedetei)

Az ember néha éppen azért, mert a munkától kimerülten zuhant álomba, olyan mélyen alszik, hogy néhány óra után egészen kipihentnek érzi magát, amikor álma megszakad. A lapos háztetőn fölébredő férfi is így volt: este és éjszaka sokáig dolgozott a mécsfény mellett, írt Pál diktálása után, majd feljőve a tetőre beburkolódzott takaróiba és azonnal elaludt. De most annyira frissen tért magához, hogy azt kellett volna hinnie, hogy már régóta alszik, ha nem ragyogtak volna fölötte a csillagok.

Azért ébredt föl, mert nagyon fázott, pedig vastagon és szorosán be volt csavarodva pokrócaiba. Csakhogy az éjszaka nagyon hideg lett, a levegő tiszta és metsző, mint a jég, az érintése szinte égetett. A teste egészen megdermedt az álomban, amelyben egész időig mozdulatlanul feküdt s amint érezte, mennyire didereg, azonnal fölkel — ezt megszokta — néhány zajtalan, gyors mozdulattal és tett néhány lépést, hogy a mozgás fölmelegítse; vigyázott, hogy zajt ne üssön, nem akart senkit fölébreszteni, — az agyaggal ledöngölt gerendamennyezet alatt az emeleti szabábau többen aludtak. Ott állt és mélyeket lélegzett, szinte majdnem-hogy szomjasan ivott a tenger és az éjszakai sivatag egygyéömlő széléből s egy darabig még didergett. A mennybolt vakítóan fekete volt a csillagok fölött, most nem látszottak az égbolt tejfolyói, csak a tömör feketeség s köztük a forgó, titokzatos csillagtenger fénypontjainak hideg, erős lobogása. Balkéz felől a város közeli épületesoportjai aludtak, mint valami fehér nyáj, rajtuk túl a Kármel hegytömege tágitotta ki az eget és a sötétjük mögé most a Szíriusz és Ikrek készültek leszállni, jobbkéz felé pedig — amerre háromnapj járóföldön túl most Jeruzsálem ugyanilyen némán feküdt az éjszakában — magasan villogva tárta szét fulánkjait a mennyei Skorpion.

Ott állt a mellvéd mellett, míg újból fázni nem kezdett, ekkor magára vette pokrócait és újból beléjük csavarodott a fal mellett jó melegen s a következő pillanatban már aludt is, de úgy tünt föl neki, hogy most mindössze néhány perccel. Addig, míg fölébresztették, valóban alig lehetett el sok idő, mert még mindig teljes éjszaka volt. Még hidegebb. S a csillagok még mindig teljes pompával ragyogtak. Egy árnyék — Aristarchus a makedón, aki eddig lent az emeleten aludt a többiekkel — hajolt fölébe es

nyúlt vállához, fölkelte őt, mint már nem egyszer, amikor Pál tovább akarta folytatni a diktálást még napfölkelte előtt s ő most is azonnal fölkel. Még álomban keresték léptei társa nyomán az utat a lejárat felé — és akkor látta, hogy a szürkület Keleten ugyan már fölitta a csillagfényt, de a levegő még kormosötét.

A tetőről a négyszögletes nyíláson át lépcső vezetett le a fal mellett, a szoba álommal átjárt langyos, fojtó levegőjét a füstölő mécs lövellte tele vörös fényével, s a Tarzusi már ott ült a kicsiny asztalnál, ahonét diktálni szokott, combját és lábát meleg takaróba csavarta, de lábafeje csupaasz volt s rövidlátó szemeivel pislogva nézte a lépcsőn alábotorkáló gyapjúkendős árnyékot, Lukácsot, aki az álomból mostmár magához térve, de még mindig merev mozdulatokkal, leült. — Folytatjuk, hátha már hamar indul a hajó! — közölte vele öregedő és mint sokszor, most is fáradtnak tetsző hangján és azonnal diktálni kezdett.

Az előző délután dagályával bevonszolta magát a kikötőbe a Thetis nevű vén, nagy teherhajó, amelyet ismert az egész ázsiai part, mert koratavasz idején elindult és kikötőről-kikötőre mászott egészen Alexandriáig, onnét pedig az őszi viharok idejére visszament a Trója melletti Adramittumig, ahol a téli kikötője volt. Ottani kalmárok nagy társasága keresett szállításain. Megérkezése látványosságához most is fél város, Lukács is kiállt a kikötőbe és a molókra, — az árbócok és vitorlak nélküli gerendakolosszus rossz hullámveréssel szemközt hányódva nehézkesen kereste az utat rengeteg evezőinek három sorával, amelyek soklábú bogárhoz tették hasonlatossá, és valóban bámulatraméltó volt nagyságával. Amikor fölöle áradt a szél, a partra esapta szörnyű dögszagát, több mint háromszáz evező rabszolga, majdnem száz matróz és néha kétszáz utas moeskának bűzét. Ezzel a járatával Egyiptomból szállított teherárún kívül hozott még egy százfőnyi szintársulatot, amely itt akart áttelelni, ötven rabszolgát az őszi vásárookra és utasokat Kisázsia kikötői felé. A város tribunjai, egy görög meg egy szír, esónakot küldtek elébe, hogy a hajó ne jöjjön nagyon közel, mert az egész városra ráborítja pestises legét. Az egyik legkülsőbb kaviestorlasznál kellett megállnia, ott nagynehezen megdőlt. Utasait a hajórabszolgák vállaikon hordták ki a laposan hömpölygő hullámokon át — közöttük partraszállt egy troasi, urának, ottani kereskedőnek szabadosa és üzlettársa, keresztény férfi, aki megtudva a város keresztényeitől, hogy Tarzusi Pál még mindig itt és fogságban van, vállalkozott, hogy levelet visz tőle Troasba s az útközbe eső parti városokba. Pál erre még az este azonnal több levél diktálásába kezdett.

A munka sürgős volt, nem értek volna rá kétszer letisztázni, azért most a viasztáblára írt szöveget azonnal visszaolvasta újra és újra; a lány öreges hang először elmondta azt, amit a levélben közölni akart, akkor Lukács utánamondva a szavakat viaszra

tette a mondatot, miközben a másik többször terelte vissza őt az eredeti szavakhoz. S ekkor újra elolvasta urának a mondatot.

Igy váltogatták egymást ők ketten a szöveg türelmes mondásában s közben Lukács elnézte az öreg embert, aki önmaga iránt is zsarnoki akaratával fölkelt az álom verejtekéből. Ahogy most látta, meggörcsült, majdnem pupos aggastyán ült vele szemben, hajának és arcának tinesei rendetlenül lelőgtak, szemei — már ifjúságában gyulladásoakká tette őket a sivatag kemény, vörös pora — nedvesen és ráncosan pislogtak diktálás közben és meg-megállt, hogy elgondolkozzék; ilyenkor gyorsan fölemelte kezeit s Lukács ekkor mindig kiegyenesedett és hátradőlt, kényelmesen helyezkedett el, éberen várva, hogy a Tarzusi kezének és ajkának első mozdulatára azonnal utánamondja szavait és írni kezdjen. Az ilyen szünetekben hosszabban tudta figyelni őt.

Az öregemberben volt valami öntudatlanul parancsoló. Nem lehetett elképzelni, hogy amit mond, nem parancs, s Lukács azt is jól tudta, hogy ez új, noha évről-évre fejlődő vonás benne, ámbar ez nem volt mindig így, és ő maga is jól emlékezett arra az időre, amikor Pálban még sok minden egy hajdani felénkségre árulkodott, de eltűnt, mint ahogy a viasz is átalakul, mássá lesz, felszívja a saját lángja s maga is tüzzé és fénnyé lobban abban. Erre gondolt és akkor az öregember felemelte ujját és újra diktálni kezdett.

Mínt hogy a troasi férfiú megígérte, hogy átküldi levelét a macedon tengeren, Philippibe is írni akart ottani barátainak, de ebben az üzenetében csak személyes közlések voltak: hogy a Helytartót, aki alatt fogságba került, váratlanul magát is rabként hurcolták Rómába és helyette új jött, aki azonnal vizsgálatot tartott minden itt talált ügyben, az övében is, és lehet, hogy hamarosan Rómába küldik, ám valószínű, hogy a telet még itt fogja tölteni. A levélben semmi sem volt a nyugtalanságból és halálveszélyből, amelyek áthasogatták utolsó heteiket: az új Helytartó megjelenése, a régi bukása, az új kihallgatások, s majdnem két héten át, míg Festus helytartó Jeruzsálemben tartózkodott, várták a parancsot, amely Pált Jeruzsálemben rendeli s halálos ítélet elé adja ki a Templom Főtanácsának. Ugyanolyan halálveszély lett volna, ha az új kormányzó ártatlannak nyilvánítja és szabadon bocsátja, gyűlölet és orvtámadások közé. Pál azonban bezárta magát fogságába és a római lándzsák őrizetébe, mint valami védekező sánca s harcolt, hogy fogoly maradjon és katonai kísérettel juthasson Rómába.

Ugyanolyan közönyösen harcolt a Jeruzsálemből visszatérő Festus és az általa iderendelt vádlók előtt és féelmetes volt látni, mennyire kész volt odadobni magát Róma és a császári hivatalok innét kiismerhetetlen veszélyeinek. Az arca közben elgondolkozott, csak azért mutatott elgyötörtséget, mert ezen az éjszakán a levelek miatt alig aludt. Néha hosszabban

állt meg és Lukács tudta, hogy ilyenkor más dolgok hatalma nyult feléje, időbe került, míg kitepte magát erőikből s felemelte kezét, hogy újra diktáljon. A görög pedig irt tovább.

Szemeire néha forrón, vörösén és feketén nyomódott rá a félálom, s ő úgy küzdött vele, mint vézna-sápadt kisfiú korában, amikor nem akart elaludni otthon a Szigeten este egésznapos játék után az éles levegőben, amely olyankor naplemente fele szúró és szürke lett, mint a füst, úgyhogy be kellett mennie a házba és dajkája, a vén Myrrha asszony ölében kecskeszagú, zsíros, meleg tejet inni apró agyagszilikéből a tűzhely kövei és lángjai mellett, de utána mindig rugdalódzott, míg Myrrha a fal mellett a füsttől fekete létrán fölvitte a felső szobába, ahol aludnia kellett, egyedül, olyan szerosan belekötve takaróiba, hogy ne tudjon fölkelni belőlük, csak ha kiált a vénasszonynak, mire recessegni kezd a létralépcső s ő fölmerül a padló nyílásából, mint valami ismerős, füstszagú rongycsomó. Míg segít a gyermekén, az ablakra tett fatáblák résein át szűrőan nedves levegő szivárog be, — a falapokat éppen azért kellett föltenni, mert éjszakánként hideg, vastag köd nehezedik a tengerre, amely hörögve, sóhajtozva csapkodja a partokat és reggel felé úgy fúj a szél, hogy éppen az ablak felé lengeti a ház köfala mellett álló legnagyobb olajfa egyik ágát s az mintegy zörget, kaparász, kopogtat a deszkán.

Ez jelentette gyermekéveit, ezek a hosszú, karcoló, majd lágy és kimaradó, majd heves zörejek hajnalonta a szoba fulladt vak-sötétjében, s a harc a félálommal az ébredésért, a nappalért, míg csak annyi ereje nincs, hogy kibontakozhassék szórtakaróiból és maga surranjon az ablakhoz, hogy a súlyos falapokat kifeszesse a tartóvasak közül (egyszer majdnem agyon is zúzták a gyöngye gyermekét); ilyenkor a betóduló hajnali levegőn, a szélen s a frissen felszakadó mérhetetlen, rózsaszínű ködtengeren át már látni lehetett a sziget körül csillogó fehér tajtékövet a kanyarodó partokon, látni lehetett a városkát alant az öböl mellett s a vízen a vörösvitorlás nehéz tengerhajókat, amint útra készültek a reggeli széllel, miután éjszakára itt pihentek meg Euboea és Efezus között, a keskeny Lampszosz szigeten. Néha valamelyik Chiosz meg Efezus felől érkező hajójával megjött anyja is, bő tarka ruháinak méz- és forró anyailatával. Jött és széles barna arcán aggodalom, öröm és verejték csillogott, mert az öbölből felfelé kapaszkodó út agyag- és mészkőfalak közé mélyedt kanyargó szakadékok krétafehéren égő levegőjén vezetett keresztül, míg kis szigeti birtokuk szélének romladozó köfalaiig nem ért. A szomszédok gyermekei nyargaltak előtte, mert mindig nekik is hozott süteményt. Mézes édességeket sütő és áruló boltjuk volt a lármás Efezusban, férje halála után maga vezette, míg beteges kisfia itt nőtt fel a tenger erős levegőjében az apja itteni örökségén, dajkája gondozásában, akinek öreg férje a szó-

lőben meg az olajfák körül tett-vett, meg a három kecskére is ügylt. A vízen túl, Efezusban — ők csak úgy mondták: a „Városban“ — nem lett volna jó helye, ami meg is mutatkozott, amikor nyolcéves korában a Szigetről oda, anyjához került; a boltjuk a kikötő közelében, emberektől és legyektől zümmögő piszkos utcák fonadékában feküdt, a kemencék hősége átjárta kölyükszobákkal a földszinten, meg a lapos cseréptetők alatt az emeleten. A keskeny udvar kövei közé mélyedő lapos gödrökben csak néhány oleánder-bokor nőtt s nem voltak itt vakítóan fehérítő olajfák, mint a Sziget hegyein s azok helyett egymás fölé ágaskodó tetők, udvarok, baronfi-galamb-meg kecskeólak zürzavarára lehetett látni, a levegő tele a mindenünnen felszálló faszénfüst fullasztó fátylaival, — s az este itt nyugtalan fényekben zajongott, míg odakünn a „Szigeten“ lassan merült el mélyben a városka, a zöld öböl és a ködbevesző nyílt tenger... Az első estén sirt a sziget után és azért mert egyedül volt; anyjának a topos rabszolgákat kellett hajszolnia és kevesebb ideje volt a fiára mint bármikor, s végül úgy dőlt el, hogy nagybátyjához kell költöznie Antiochiába, ott többet tudnak törődni vele s egészségesebb városrészben lehet az Orontes-parti város kertes negyedében. Itt tanult és itt lett orvos. Egyszer — már Pállal — Korinthos felé utazóban elhajóztak Lampszosz mellett és ő dobogó szívvel bámulta a zöld hullámok között a tenger és a hőség parájában úszó parányi szigetet: hogy azóta milyen kicsiny lett, s az öblön túl alig néhány ház fehérlik s általában kopár, kietlen, szegényes benyomást tett, míg hosszú órákon át mintegy félkörben megfordulva elvonult a magát lassan vonszoló hajó útja mentén. Ekkor megértette, hogy ami ott maradt, az nem csak gyermekkora, hanem az egész élete, amely merőben újja lett, amióta ezzel az emberrel volt együtt, annyi mindenfelé, — kisázsiai hegyek súlyosan zuhogó havában s a szőlőlombvörös makedóniai őszben, — ezzel az emberrel, aki most neki diktálta leveleit.

Nem ismert senkit, aki ilyen kegyetlenül nyomasztó tudott volna lenni mindenkivel szemben, mint ez az örökké fáradt és örökké éber emberke. Ha valahova betette a lábát, megjelent vele valami rettenetes, mint a villám, amely jő és vakít, a levegő pedig perzsel és dörög körülötte. Ugyanígy zajongott útjainak kígyózó tűzvonala mentén az egész ázsiai és görög part. Megjelent deszkafalú, zsúfolt, homályos kis falusi zsinagógákban és az embereket, akik között átnyomakodott az Irás tekereseinek emelvénye felé, egyszerre csak fullasztóan érte valami homályos sejtelem, hogy vele vagy mögötte ott rémlik valaki vagy valami másnak is a jelenléte. Lukács már tudta, hogy ez nem más, mint a fékezhetetlen erőszak, amely jött, vakított, dörgött és perzsel és körülötte máris bámulat, düh, félelem, ellentmondás zajongtak, ő azonban nem tudott más lenni. Ilyen volt.

Mig irtak — és azalatt ittbenn oly mozdulatlaná vált az idő, mintha a szoba falai elválasztották volna őket annak áradásától, — künn egyre jobban szürkült egy darabig, majd egyszer csak egyik pillanattól a másikig a fény fellobbanó, éles sávja jelent meg a fatáblák oldalréseiben. Sokáig nem törődtek vele, végül Aristarchus, mikor egy darab időre abbanmaradt a diktálás, odament és levette az ablaktáblát. A korareggel kéken, aranyban és sugározva jelent meg az ablak keretében. A feeskék mint a fekete nyilak, seregestől surrantak a kék levegőben. Messzirót, a paiota kertjének idelátszó végéről, a magas fákról, odahallatszott a fehér pávak rút rikácsolása. A börtönépületek, a rabszolgák kunyhói, a Paiota s a börtön katonáinak szállásai, meg az istállók: Heródes óriási kertjeinek végéül kezdődtek és terjedtek kifelé, valóságos külön városrészé. Hozzájuk esatliakoztak azoknak az apró kereskedőknek, laikonyhásoknak, kerítőknek utcái, akik a Palotaváros rabszolgáiból, cselédeiből, katonáiból, foglyaiból éltek. A közeli tevéállások büze mint valami fojtó gőz áradt a vályegvískók, parányi konyhakertek, a gyerekrajak éles kiáltozása felett.

Mint hogy ezen a napon Aristarchos volt a soros, hogy kiszolgálja őket, ő ment le, hogy a felszabadítottak közt élő Labdának, a keresztény asszonynak kecskéjétől tejet s ugyancsak pénzükből az asszonytól kenyeret hozzon. Megállott és miközben hálójából kirakta a tejesköcsögeket s a kenyerek még forró, lapos korongjait, türelmesen megvárta, míg ura befejez egy mondatot.

Akkor így szólt:

— A troasi Myron pénzt adott az öröknek, hogy bebecsássák és itt van.

— A levelek még nincsenek készen és még aligha indulhat a hajó — készült válaszolni Pál, de mint annyiszor: mindezt elég volt megértenie egyetlen tekintettel és mozdulattal. Ekkor a makedón sietve tette hozzá:

— A hajósgazdákval van egy szálláson. Azzal a hírrel jött, hogy azok ma hajnalban paraacsot kaptak a Helytartótól, hogy maradjon a hajó, mert rabokat kell vinnie az ázsiai kikötőig.

Székéről, amely magas volt, a padlóra helyezve lábait, mint egy lecsúszott és felállott Pál s a derekát és a combjait övező meleg pokrócra a földre hullott:

— Akkor talán... — Azt akarta mondani, hogy őt is indítják velük, de pillantása leolvasta a makedón arcáról, hogy egyéb hírei is vannak, amik talán mást mondanak. S Aristarchos habozás nélkül válaszolt a ki nem mondott kérdésre:

— Uram, találkoztam a századossal és ő azt mondta, hogy esapatot kell kiküldenie Agrippa király és Bereniké elé, mint hogy azok a Helytartó látogatására érkeznek.

A Tartzuszi újra leült. Lukács fölemelte pokrócát, szépen kisímitotta és gondosan Pál térdeire tette. A szobában feszült né-

maság volt és újra a halálveszély szaga a Tartzuszi körül. Galilea negyedes fejedelme a legjobb barátságban volt a jeruzsálemi főtanácsal és lehet, hogy Pál ügyében ellene fog szólni.

Újra Aristarchos beszélt:

— A városban az a szöbesszéd, hogy a Helytartó: Agrippa letételére is jött. Talán azért jönnek, mert hívatta őket Festus, tudtul adni rendelkezéseit.

— Nem! — válaszolta villámgyorsan az öregember, akinek arcából most eltűnt a kimerültség és elgyötörtség minden vonása. Olyan csönd volt, hogy hallatszott a deszkamennyezeten a tetőgerendák repedéseiben tanyázó nagy vörös gyíkok közül az egyiknek surranása. Pál magányosan ült és senkisében olvasott gondolataiban, csak aki legjobban ismerte őt, Lukács. A sápadt, finom, beteges görög már érett férfi volt, de egészen fiatalos, — oly halványzölden leányos, mint a fiatal, szinte még átlátszó tavi nád. Ő pontosan tudta, mit gondol uruk: Hogyha Agrippa őt Bereniké letételét hozta volna Festus, akkor már meg kellett volna tennie érkezésekor azonnal és nem vetette volna rá magát Félix helytartó adómegzsarolási ügyeire.

— Uram — ajánította gyöngéden és türelmesen Lukács —, akkor lemásolom leveleidet, míg te pihensz; de kívánsz-e beszélni a troasi Myronnal?

A Tartzuszinak, aki most széttárta karjait és mosolygott, éregségében és rútságában volt valami egy oroszlán nyájasságából:

— Még pénzt is adott az öröknek és a szeretet elhozta ide szállásáról! Kérlek Aristarchos, Labdának gondoskodnia kellene valami sültről és salátáról, neked pedig gyümölcsről és keveske borról. Velünk kell lennie ma, ha ő is akarja!

II. Lukácsnak, a görögnek cezárei följegyzéseiből: „... *Agrippa király és Bereniké lejöttek Cezárebába, hogy Festust üdvözöljék...* Apostolok cselekedetei XXV, 13–14.

Az új helytartónak, Porcius Festusnak, vörösreégett, borotvált arca volt és ugyancsak vörös, majdnem egészen kopasz koponyája, — két oldalán, mint a könnyű füst, néhány finom ezüst hajfürt lebegett. Majdnem teljesen állatlan volt, ami különösen oldalról olyan külsőt kölcsönzött neki, mintha a feje valami okos, kissé bágyadt, nagyon jóindulatú kígyó feje volna. Alsó és felső ajka egyaránt kidagadt, mert Rómában való elutazása előtt csinaltatott elefántcsont fogsorát viselte, egy alexandriai görög orvos méregdrága és fájdalmas remekét, ami még mindig naponta fölvérezte inyeit, ha sokáig volt a szájában és többet kellett beszélnie. Általában alig várta mindig, hogy magában maradjon és kivehesse.

▲ pávák kiáltoztak még a fákon, amelyekre elültek éjszakázni,

a Palota kertje már sötétedett, az égbolt sárgászörös fénypárájában meg-megvillant már itt-ott egy-egy csillag el-eltűnő fénye. Azok a percek voltak, amikor az est alázuhanni készül s utána már csak az égalj sötét, kormosvörös tűzvése világít egy darabig köröskörül.

A Helytartó — fehér lenvászon tógába öltözött elegáns, jég-hideg gyanakvós — olyan hosszan, amennyire csak az illem megengedte, nezte meg újra és újra az asszonyt, amint most meg vacsora előtt ott ült a Palota egyik kertre néző nyitott kiugróján, a feketedni kezdő hűvös lomfalak elé rajzolódva halvány-sarga köntöseben és annak éppen disztelenségével ütve el bátyja halványyszerű, asszonyos pompájától.

— Azt gondolja a Helytartó — kérdezte az asszony —, hogy mások a rab és Komába küldi őket?

A zsidó hercegnő azzal lepte meg a Helytartót, hogy úgy öltözködött és viselkedett, mint egy római domina. Ovális, halvány-arany arca volt, vékony egyenes szemöldökei, a haját keskeny arany pánt fogta össze a homlokra fölött és mindössze néhány sima ékszert viselt, mind vén, megsötétült ezüstnek hatókat, noha aranyból voltak. Fülciról pókhálóvékony aranyláncon két holdszamu gyöngy függött. Az uralkodó testvérpár látogatásának hírére festés arra volt elkészítve, hogy Berenikében barbár királynők ékszereibe öltöztetett sötétború, félvad ázsiai asszonyt ismer majd meg. Majdnem negyven éve már, amikor még egészen ifjan súlyos beteg volt és karthagói görög háziorvosukkal — minthogy az úgy vélte, hogy a testet lesoványító láz legjobban az Atlasz kristálytisztá levegőjében gyógyul meg — azonnal a sivataghoz, családja egyik karthagói birtokára utazott egy teljes évre: hamarosan megnívást kapott a még apjával vendégbarátságot kötött közeli numida törzs szuffetájához, lányának nászúrnepére. Hajnalelőttől estig tartó egésznapú úttal, teveháton, fegyveres kísérettel, először majorok, majd homokos legelők, később hullámzó sivatag közepette, a fejük fölött égő ég alatt s közben erősszalú vadvirágok sötét vérevel előntött sovány réteken át és sűrűsödni kezdő pálmáigetek között értek el egy csodálatosan dús, hűvös oázis gazdag kertjei közé, de már messziről udvariasan elbűk lovagolt a szuffeta, aki fején arany mitrát viselt, úgyhogy annak széletről függött alá sarkig érő sötétkék köpenye, s annak felső szájadékából előrebukkanó sebforradásos, gyérszakállú arcából büszkén árasztották el a fiatal, beteges, vékony római barbáruktól ejtett görög és még barbárabbul ejtett latin szavai. Taps, dobok, tomboló és ujjongó nép között vezették egy fehérfalú, alacsony, csereptetés, reugeteg kicsiny szobából álló épület udvarain át ezek legnagyobbjába, s az összes férfiak, asszonyok és gyermekek között fogadta őt mind a két család, amely ezzel a házaszággal egyesült. A vélegény egy másik törzsfő fia volt, félig meg gyermekijű s olyan karesú, sápadt, szabályos arcú és nagy-

szemű, hogy vörös virágokkal kifesett ruhájában majdnem lánynak lehetett volna nézni ajkának és állának gyengéden sötétlő hamva nélkül; keresztbe tette mellén karjait és mélyen meghajolt, míg a menyasszony mélyen letérdelt a fiatal római nagyúr előtt és kinyújtott kezein, csuklói körül kék meg barnászvörös kövekből faragott apró bálványszobrocskák csüngtek arany zsinorokon, s neki meg kellett fognia ujjait és felsegítenie őt, s akkor előtte állott Giddenem szuffeta leánya, Mar-Athara, vagyis mivel Mar úrnőt jelent az ottani barbárok előkelőinek nyelvéné züllött sivatagi pun nyelven: Athara a Hercegnő: Majdnem kékesen szürke bőrű gyermeklány volt, structoilkoronás fejékének óriás, sápadt legyezőjére rajzolódó fájdalmas, sötét vonásokkal, — ő átadta neki ládikában hozott ajándékait, mire válaszul megfélemedett görög és latin szóözönt kapott, de csupán szavakat minden összefüggés nélkül, és rájött arra, hogy a vad, ijedt, gyönyörű gyermek hálájának kifejezéséül mondja el neki mindazokat a szavakat, amelyeket az ő nyelvéből ismer s amelyek keményekké és fémesekké törtek üde ajkain. Amint e barbárok szokása, nem feküdtek az asztal mellett, hanem ültek alacsony székeken, övele szemben éppen a fiatal pár s a menyasszony mellett anyja, egy majdnem feketebőrűnek tetsző asszony, akinek szép, de ráncos arcából csodálatosan égő, szinte szikrázó két szem világított. Még arra emlékezett, hogy a sivatagi hercegnő fülében két parányi arany csésze függött és abból erős illatszer csöpögött alá csupasz vállaira, nyakában óriási, idomtalan és esiszolatlan drágaköveket hordott vastag bronzláncon. Ujjait gyakran csúsztatta végig egy csomó formátlan, apró kőből összefűzött fűzére s időnkint végigsorolta rajtuk áhitattal, mint valami imádságot, leendő férje tulajdonságait. Nos, ilyennek képzelte el előre Festus Berenikét.

De még most, látogatásuk harmadik napján is csodálkozott, hogy ahelyett, akit így előre elgondolt addig, amíg nem ismerte, egy latinul és görögül tökéletesen beszélő dámát ismert meg, aki pontosan ismerte az uralkodást, Ázsia népeit, a fölöttük való uralom kérdéseit s vele beszélgetve ezekről úgy tűnt föl, mintha Egyiptom, Arábia vagy Armenia: kézzel elérhető közelségben lebegnének mellettük. Egyébként arca jóval fiatalabbat mutatott koránál, csak a szemét körülvevő ráncok látszottak néha fáradtságról beszélni akkor is, amikor ajkai nem egyszer még elevenen szóltak. Festus ismerte történetét Nagy Heródes unokájának, — sötét történet! Agrippa tetrarchának lánya volt, rokonházasság kései, vad gyümölcse és egyenesen apja tarka háreméből, tizenkétéves fejjel lett a felesége egyik nagybátyjának, hogy ékszeres, vékony gyermekkarjai s aranyban és roppant földbirtokokban vitt dús hozománya kössék annak hatalomvágyát Agrippa hűségéhez, de ő hamarosan elmenekült ama köves, jordánontúli fejedelemségből, amelynek sivatagi karavánutak táplálta néhány apró

kereskedővárosa és beduin lovasokat adó kis oázisai fölött férje „uralkodott“. Utána annak idején — Festus még Rómából emlékezett a zsíros és feltűnő pörre — mindkét féltől megvesztegetett szenátorok, római, görög meg szír ügyvédek és számtartók vitték hozománya visszafizetésének pörét a császári kormányzat elé, míg vissza nem kapta. Ő maga azalatt Egyiptomban élt és egy darabig Alexandriában volt a felesége egy félarab-félegiptomi hercegnek, aki viszont apjától vette meg dús nászajándékokkal és karavánutak átengedésével. De ez a házasság csak addig tartott, míg apja váratlanul meg nem halt, éppen itt Cezáreában, a cirkuszi játékok alatt, ezüst ruhában és mérgezés göreseiben, — Festus jól tudta, hogy a rómaiak mérgeztették meg, mert titokban a heródesi birodalom feltámasztására szőtt tervek az Imperium megindításának valamelyik következő időszakára. A hercegno erre egy darabig veszteg maradt és férjhez ment Polemonhoz, a kis-ázsiai partra ugró Taurus egyik volt hegyi és kalórországoeskájának régen göröggé lett fejedelmi sarjához. Roma mint afféle ártatlan játékot nézte, hogy ezek az apró ázsiai mágnások kizárólag magánhasználatra szívesen hívták magukat „királyoknak“, de ez a nyughatatlan judeai hercegnő egyszerűen otthagya ezt a férjét is; bátyjához menekült, aki ekkor már visszatért Rómából, ahol idáig tűsz volt s ettől kezdve névleges fejedelem apja országrészenek egy neki átengedett darabja fölött. Ettől kezdve együtt uralkodtak, mint király és királynő, vagy az egyiptomi fáraó testverpárok és nevük említésére Rómát is, Ázsiát is: körülfojta a gyanúsítás fojtó kénfüstje. Utasításai szerint a Helytartónak nem volt szabad tudomásul vennie, hogy Heródes Agrippával együtt huga is királynőként uralkodik, s míg azt hol Agrippának, hol királynak szólította, Berenikét — ha már semmiképpen sem tudta kikerülni — ódon s mindig kissé kínos udvariassággal hívta „nővérenek“, ami görögül elég íuresán hatott, de nem volt mást tennie, mint mégiscsak ki kellett fejezni, hogy még itt, dödapja palotájában sem több, mint — noha előkelő — magánszemély. Amikor először szöntotta őt így, a hercegnő még csak a szemével sem csodálkozott, de nem ismerte el rangja tudomásul nem vetelét azzal, hogy ő is „fivérének“ szólította volna vissza Festust. Egyszerűen Helytartónak nevezte, harmadik személyben beszélt róla, ami nem volt más, mint udvarias, noha jéghideg magázás, de a testverpár részéről sem volt mást mit tenni, mert egyelőre alapjában véve azt is lehetett várni még, hogy a Helytartó váratlanul előáll Agrippa letételének utasításával. A királynak tehát nővére helyzetét feszegetni nem lett volna sem izléses, sem tanácsos, nem is kívánt rá alkalmat, noha lehetett volna, mert Heródes Agrippának még Rómában töltött éveiből ismerték egy-egyét. De az azóta eltelt idők alatt a hajdani fiatal, elegáns római zsidó nagyúrból Festus számára most már megközelíthetetlen mó-

don változott át tarka pompájú, gőgös, hallgatag beduin királyságy és — Festusnak úgy rémlett — fáradt, engedelmes eszközzé ennek az éber, kemény, eszes asszonynek kezében. Kettőjük között ő volt — asszonyi alakban — dédapjának, Nagy Heródesnek mása.

Eddig a politikáról beszélgettek, míg Agrippa hallgatott, — nővére beszélt, de a Helytartó nem kívánt vele tárgyalni ezekről a dolgokról, azért hozta szóba — szintén Agrippának — a rabok dolgát. De erre is az asszony válaszolt, amire Festus majdnem bosszús lett. Agrippának már Rómában az volt a híre, hogy a zsidó vallási dolgok szakértője. Itt van ez a bonyolult és nehéz dolog ezzel a Tarzuszival, nem is rossz, ha tőle kér tanácsot. Szinte ingerült mozdulattal fordult Agrippához...

III. Lukács, a görög cezárei följegyzéseiből: ...mondván: „*Félix itt hagyott egy férfit fogolyként, akinek dolgában a zsidók napi fejedelmei és vénei hozzám fordultak, amikor Jeruzsálemben voltam és követelték elítélését. Azt feleltem nekik: „A rómaiaknak nem szokásuk, hogy elítéljenek valakit, míg a vádlott nem szembesítették vádlóival, és hely nem adatik neki, hogy magát a büntettek alól tisztázza.“ Mikor ennek következtében ide gyűltek, minden késedelem nélkül másnap az ítélőszékbe ültem és elővezettettem azt a férfit. Mikor a vádlók előálltak, nem hozakodtak elő semmi olyasmivel, amiből én gonoszat gyanítottam volna, hanem holmi vitás kérdések voltak vallásuk dolgában és valami meghalt Jézust illetően, akiről Pál azt erősítette, hogy él. Mivel azonban én nem igazodom el ezekben a kérdésekben, mondtam, hogy akar-e felmenni Jeruzsálembé, s ott nyerni ítéletet ezekről. Minthogy azonban Pál fellebbezett, őrizetben tartottam, míg el nem küldöm a császárhoz.“ — Erre azt mondta Festusnak Agrippa: „Magam is akarnám hallani ezt az embert!“ — „Holnap majd meghallod!“ — volt a válasz.“ (Apostolok cselekedetei, XXV, 14—22.)*

Amikor értük jöttek, kűm a börtönök fölött már leszállt az est. A rongyaiból metszően áradó toveszaggal egy sötét göresös alak surrant el mellettük a sötétben, a börtön- és szolgaszállások tüzei felé, ők pedig elhagyják a börtönépületekhez csatlakozó teveállások mellett, ahol a nyitott istállószínek alól fojtó, száraz bűz folyt szét és mozdulatlan púpos tömegek feküdtek, csak két teve állt, hogy kérödzsek es kíváncsian nyujtották kigyófejuket arra, amerre ők elmentek. Néhány pillanat múlva a konyhakertek hűvösebb, nedves levegője vette őket körül és Lu kácsnak itt vezetnie kellett Pált, hogy bele ne lépjen valamelyik vízárókba. Valahonnét közeiről a sötétből még hallatszott az egyik vízemelökerék meg-megszakadó nyikorgása; a fáradság miatt

már ellenkező tevék meg-megálló, makaes, puha lábdobbantásai; egy mély torokhang arab szavakat kiáltozott, a keskeny öntöző-árkokban csobogott és zuhogott a víz és itt-ott megvillant bennük a tükröződő csillagfény. Az ég még nem volt sötét, — ritkás csillagai körül afféle porszínű halványsággal állt az ejszaka fölött, mintha valahonnét érnék még a nap sugarai. Szelet és port lehetett érezni a levegőben s Kelet felől, látóhatáron túlról a sivatagi villámvihar száraz, hangtalan lobbánásait. A Palota hátsó kertfalánál meg kellett állniok, míg az ottani örök kaput nyitottak. Itt dúslombú, alvó fák közé léptek be, helyenkint mély sötétbe, — a rövidlátó Tarzusi léptei nem egyszer váltak tartózkodókká és ingadozókká és Lukács arra gondolt, hogy igazán hozhattak volna fáklyát a kísérőik. De akik vezették őket, ismerték a járást és nemsokára ott álltak az épület egyik oldala mellett, ahol mégisesak két fáklya tartott feléjük, fegyveresek, néhány álmos légionárius-arc, felfelé vezető lépcsők s egy hosszú, keskeny, sötét folyosó. A végében nyitott arany négyszög világított. Heródes trónterme.

(Az elbeszélés második, befejező részét márciusi számunkban közöljük).

TENGERT SEM LÁTTÁL

(Tűz Tamásnak)

*Úgy nő a táj, a látható világ
 így esténkint, mint holdfényben az árnyak.
 Fáradt a szemed, mégis messze lát,
 csöndesen lépsz és figyeled a fákat.
 Fölötted nyíló, csillagos egek
 hirdetik már a boldog életet.*

*Hányszor kívántál menni messzire,
 hegyekkel viaskodtál álmaidban,
 s ide jutottál hazád szélire.
 Örülsz, hogy ez a csalfa vágy elillan,
 s a nyugtalanság, ami most is üz,
 nem más, csak hűnyó, csöndes, esti tűz.*

*Tengert sem láttál, nem is ismered
 a hullámok tajtékzó robbanását,
 futó homok borítja éneked,
 és verseid galagonyák kiáltják,
 s oly egyszerű vagy, mint a fák alatt
 megbúvó, kicsi jánosbogarak.*

*Ez a sötétben elvesző vidék
 parányi bár, a szem könnyen bejárja,
 de látod, most is úgy tekint feléd,
 mint jóbarát szokott a jóbarátra.
 S mint fölötted a zúgó jegenyék,
 úgy zümmög énekedbe itt a nép.*

Csanád Béla